

**Coimisiún na Scrúduithe Stáit
State Examinations Commission**

LEAVING CERTIFICATE EXAMINATION, 2015

**CZECH
HIGHER LEVEL**

**Wednesday, 17 June
09:30 - 12:30**

Přečtěte si pozorně celý text a odpovězte na otázky ve všech třech částech. Odpovězte vlastními slovy a pouze na základě textu. Všechny otázky musí být zodpovězeny v českém jazyce.

Část 1**[30 bodů]**

Děti úplňku

1. Nedá se říct, že by představa, jakou má průměrný člověk o autismu, byla vysloveně mylná. Je především neúplná. Významná část autistů jsou skutečně samotáři, pro něž je obtížné prožívat emoce, mají nutkání k nejrůznějším rituálům nebo stereotypnímu chování a občas i geniální vlohy pro technické obory. Tuhle podobu autismu proslavil koncem osmdesátých let americký film *Rain Man* s Dustinem Hoffmanem. Tehdy se relativně nová psychiatrická diagnóza poprvé dostala do širšího povědomí.
2. Podoby a projevy této nemoci jsou ale ve skutečnosti mnohem rozmanitější. A její druhý pól obývají podstatně složitější bytosti než nepraktičtí géniové se zálibou v luštění hlavolamů.
3. „Vždycky když mi někdo řekne, že můj kluk musí být asi dobrý na matematiku, mám chuť začít křičet,“ popisuje Josef, otec desetiletého Martina. Jeho syn je v komunitě lidí, kteří pracují s postiženými dětmi, tak trochu obávanou legendou. Přestože léčba u něj nemá prakticky žádný efekt, žije už dva roky v dětské psychiatrické léčebně – jednoduše proto, že žádná jiná instituce v Česku nedokáže jeho chování zvládnout.
4. Sedíme v kavárně a na otázku, jak by to vypadalo, kdyby byl Martin teď s námi, Josef zvedne oči a zkušeně přeměří prostor. „Během pár minut budou všechny stolky, židle a nádobí převrácené a naházené na zemi,“ vypočítává, „strhané závěsy, vytrhané podlahové lišty, rozmlácená výloha, prokopnuté dveře. A Martin bude běhat po střepech a smát se.“ Jeho syn trpí autismem v kombinaci s těžkou mentální retardací a silnou hyperaktivitou. Nemá žádný pud sebezáchovy, jeho chování se nedaří zvenčí ovlivnit. Celé dny jen pobíhá sem a tam, baví ho strhávat a ničit. Doma rozbil televizi, ledničku i počítač a proměnil domácnost stále zoufalejší rodiny v holobyt. „Žili jsme šílený život v naprosté izolaci. Žádný volný čas, žádná dovolená,“ říká Josef. „Všechno se točilo kolem Martina, byli jsme totálně vyčerpaní a nikdo nám nedokázal pomoci.“
5. Problémovým chováním trpí podle výzkumů až třetina všech autistů, v Česku jde pravděpodobně o stovky, možná tisíce lidí. Často je spojené s hyperaktivitou a nutkavým poškozováním věcí jako v případě Martina, jindy s agresivitou vůči druhým, sebepoškozováním nebo prostě „neovladatelností“, která znemožňuje s takovým člověkem normálně chodit po městě či nakupovat. Někdy se dá vhodnými léky a terapeutickými nácviky zmírnit i eliminovat, asi ve čtvrtině případů jsou však jeho příčiny organické (přecitlivělost na smyslové podněty či nejasná porucha mozku) a odstranit je nelze. Jeho trochu tajuplnou vlastností je, že často propuká kolem úplňku měsíce.

6. Autismus tohoto typu je podle průzkumů pro pečovatele, ať už je jím rodina nebo instituce, nejnáročnější postižení vůbec, řádově obtížnější než třeba starost o nehybného člověka s mentální retardací. Americká studie z roku 2009 naměřila v krvi matek autistických dětí hladinu stresového hormonu kortizolu ve výši, jakou mají vojáci ve válce.

7. „Péče o problémové autisty je mnohem dražší než o jakékoli jiné lidi s postižením. V českých ústavech a dalších zařízeních, která bojují s chronickým nedostatkem peněz, se běžně stará jeden pečovatel o deset i dvacet klientů. Těch s autismem a vážnější poruchou chování ale zvládne jeden člověk najednou jen dva nebo tři, v extrémních případech musí být poměr dokonce jedna ku jedné. Navíc takoví klienti často potřebují specifické podmínky – vlastní pokoj, klidné prostředí, vysoký plot kolem zahrady. „Devadesát procent českých sociálních služeb lidí s autismem nepřijímá,“ vysvětluje důsledky přední český expert na tuto problematiku Hynek Jůn z organizace APLA. „Ty problémové pak nebere prakticky vůbec nikdo.“

8. Najdou se samozřejmě výjimky, ale většinou za nimi stojí čistě altruistická rozhodnutí na hranici sebeobětování. Jedno z těchto míst s privátní starostlivostí, které spravuje evangelická Diakonie, se stará o několik autistů. Třeba Vojtu, který má za sebou vážné zranění svého otce a nespokojenost projevuje krádežemi a rozlamováním cizích mobilních telefonů. Nebo Honzu, který trpí nutkáním vyhledávat a ničit věci z červeného plastu. „Naše pečovatelky jsou z nich totálně vyčerpané, odcházejí nám,“ popisuje situaci koordinátorka těchto služeb. „Vojta a Honza by k sobě nutně potřebovali vlastního asistenta, na toho však dlouhodobě nemůžeme sehnat peníze.“

9. Vojta a Honza mají štěstí, ty méně šťastné případy obvykle čeká celoživotní pobyt na chronických odděleních psychiatrických léčeben. S vysokými dávkami tlumících léků, které stejně většinou problémům s chováním nezabrání, v pokojích po čtyřech nebo po osmi pacientech. S minimem soukromí a klidu, který přitom autisté tak naléhavě vyžadují.

10. Je to špatný konec. Část autistů sice vykazuje známky mentální retardace, postrádají základní dovednosti a sebeobslužnost. Jejich skutečné prožívání ale představuje velkou záhadu. Nevíme přesně, jaké je jejich chápání souvislostí, vztahovost a emocionalita. A nelze vyloučit, že vnější dojem zásadně klame.

11. Asi nejpozoruhodnější vhléd tímhle směrem dává příběh kanadské dívky Carly Fleischmannové, která až do deseti let byla považovaná za mentálně retardovanou – nemluvila, vydávala skřeky, různě se třepala a skákala, bouchala se do hlavy. Po mnoha hodinách speciální terapie ale Carly jednoho dne zcela nečekaně „promluvila“ – naťukala do počítače první slova a později věty. „Nevíte, jaké to je být já,“ píše dívka perfektní angličtinou. „Když máte pocit, že vaše nohy hoří a rukama pochodují stovky mravenců. Chtěla bych být jako každé jiné dítě. Ale prostě to nejde.“ Pomocí psané komunikace pak Carly užaslým rodičům popsala svůj nevladatelný tělesný neklid, který je tak silný, že dominuje jejímu chování a nelze jej ovládnout vůlí. Dívka ale rozumí všemu, o čem si lidé kolem povídají, chápe svět a normálně prožívá vztahy s blízkými lidmi. Carly tak změnila představy o inteligenci a citlivosti těžkých autistů. Teď už víme, že tam uvnitř – pod boxerskou helmou – je člověk jako my.

(Petr Třešňák, upraveno podle *respekt.ihned.cz*)

1. Vysvětlete vlastními slovy: [5 bodů]
- a) rituál
 - b) stereotypní
 - c) „dostat do širšího povědomí“
 - d) „obávaná legenda“
 - e) „pud sebezáchovy“
2. Vysvětlete na základě textu, proč se autistickým dětem říká děti úplňku? [5 bodů]
3. Popište na základě textu, proč se rodiče autistických dětí cítí tak zoufale? [5 bodů]
4. Vysvětlete na základě textu, proč autistické děti představují takový problém pro zdravotnická a sociální zařízení. [5 bodů]
5. Popište vlastními slovy, jak příběh Carly Fleischmannové ukazuje pravdu této věty z textu: „A nelze vyloučit, že vnější dojem zásadně klame.“ [5 bodů]
6. Vysvětlete, jak tento text ovlivnil vaši vlastní představu o autismu. [5 bodů]

Část 2 [30 bodů]

„Teď už víme, že tam uvnitř – pod boxerskou helmou – je člověk jako my.“

Napište komentář (minimum 100 slov), ve kterém vysvětlíte svůj názor na toto tvrzení.

Část 3 [40 bodů]

Napište esej (minimum 300 slov) na jedno z následujících témat:

1. „Láska je radikální respekt k jiným v jejich jinakosti.“ (*Humberto Maturana*)
2. „Člověk, který je šťastný s málem, je ten nejbohatší ze všech.“ (*Sokrates*)